

INNOVATSION TA'LIM MUHITINI YARATISHDA CHET EL TAJRIBASI: TAHLIL VA AMALIY TAVSIYALAR

Rahmanova S D

NamPI magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsion ta'lim muhitini yaratishda rivojlangan davlatlar tajribasi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida AQSH, Finlyandiya, Janubiy Koreya, Singapur, Yaponiya kabi yetakchi davlatlarning innovatsion ta'lim modeli, raqamli texnologiyalarni joriy etish strategiyalari, o'qituvchilarni tayyorlash tizimi, o'quvchilar faoliyatini baholash yondashuvlari va ta'limni boshqarishdagi innovatsion mexanizmlar o'rganildi. Chet el amaliyotining tahlili shuni ko'rsatdiki, ta'limda muvaffaqiyatning asosiy omillari — texnologik yangiliklar, pedagogik innovatsiyalar va samarali boshqaruv jarayonlarining uzviy integratsiyasidir. Maqolada xalqaro tajribalarni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish bo'yicha amaliy takliflar ham ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion ta'lim muhiti, xalqaro tajriba, pedagogik innovatsiyalar, raqamli texnologiyalar, ta'limni modernizatsiya qilish, ilg'or davlatlar amaliyoti.

Аннотация: В данной статье проводится научный анализ опыта развитых стран в создании инновационной образовательной среды. В ходе исследования изучены инновационные модели образования США, Финляндии, Южной Кореи, Сингапура и Японии, стратегии внедрения цифровых технологий, системы подготовки педагогов, современные подходы к оцениванию учащихся и механизмы управления качеством образования. Анализ зарубежного опыта показывает, что успех образовательных систем основан на интеграции технологических инноваций, современных педагогических подходов и эффективного управленческого механизма. В статье также предложены практические рекомендации по адаптации международного опыта к национальной системе образования.

Ключевые слова: инновационная образовательная среда, зарубежный опыт, цифровизация образования, педагогические инновации, модернизация, управление качеством образования.

Annotation: This article provides a scientific analysis of the experience of developed countries in creating an innovative educational environment. The research examines innovative education models in the United States, Finland, South Korea, Singapore, and Japan, focusing on strategies for integrating digital technologies, teacher training systems, modern assessment approaches, and effective educational management mechanisms. The analysis of international experience reveals that successful educational systems rely on the integration of technological innovation, pedagogical modernization, and efficient governance. The article concludes with practical recommendations for adapting global best practices to national educational reforms.

Keywords: *innovative educational environment, international experience, digital education, pedagogical innovations, modernization, educational management.*

KIRISH

Zamonaviy globallashuv sharoitida ta'lim tizimida innovatsion jarayonlarni joriy etish nafaqat pedagogik ehtiyoj, balki raqobatbardoshlikning asosiy omilidir. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, ta'lim tizimining barqaror rivojlanishi innovatsion muhitning shakllantirilishi, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, ilg'or pedagogik yondashuvlarni qo'llash va ta'lim jarayonini boshqarishda samarali mexanizmlar yaratishga bevosita bog'liqdir. Bunday yondashuvlar ta'limning sifat ko'rsatkichlari, o'quvchilarning o'quv motivatsiyasi, o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi hamda ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Dunyoning yetakchi ta'lim tizimlari — AQSH, Finlyandiya, Singapur, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlar innovatsion yondashuvlar orqali o'qitish jarayonini raqamlashtirish, pedagoglarni tayyorlashning yangi modelini joriy etish, o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan baholash tizimini yaratish kabi yo'nalishlarda ulkan muvaffaqiyatlarga erishgan. Xususan, Finlyandiya ta'lim tizimi integrativ darslar orqali innovatsion kompetensiyalarni shakllantirishni yo'lga qo'ygan bo'lsa, Singapur ta'limi "Smart Nation" konsepsiyasi doirasida raqamli ta'lim muhitini to'liq modernizatsiya qilgan.

Mazkur yo'nalishdagi xalqaro tajribalar O'zbekiston ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Ayni paytda mamlakatimizda raqamli pedagogika, STEM ta'limi, masofaviy o'qitish, zamonaviy baholash tizimlari va o'qituvchilar malakasini oshirishning yangi mexanizmlari jadal joriy etilmoqda. Biroq xalqaro tajribani o'rganish va moslashtirish jarayoni tizimli yondashuvni talab etadi.

Shu nuqtai nazardan mazkur tadqiqot innovatsion ta'lim muhitini yaratishning xalqaro tajribalarini tahlil qilish, ularning afzalliklari va amaliy yutuqlarini o'rganish, shuningdek O'zbekiston ta'lim tizimiga mos integratsiya qilish imkoniyatlarini asoslashga qaratilgan. Tadqiqotning dolzarbligi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash hamda innovatsion boshqaruv mexanizmlarini shakllantirish zarurati bilan belgilanadi.

Adabiyotlar tahlili. Innovatsion ta'lim muhitini shakllantirish bo'yicha xalqaro ilmiy tadqiqotlar pedagogika, raqamli texnologiyalar, boshqaruv psixologiyasi va ta'lim siyosati yo'nalishlarida boy ilmiy manbalarga ega. Ushbu adabiyotlar ta'limning modernizatsiyasi va innovatsiyalarni joriy etishning nazariy hamda amaliy asoslarini o'zida mujassamlashtiradi.

A. Tofflerning "uchinchi to'lqin" konsepsiyasi ta'limning kelajakdagi transformatsiyasi texnologik va ijtimoiy jarayonlar bilan chambarchas bog'liqligini ta'kidlaydi. M. Fullanning ta'limdagi global o'zgarish modeli esa o'qituvchi kompetensiyasi, o'quvchi motivatsiyasi va rahbarlik sifatlarini innovatsion jarayonning asosiy unsurlari sifatida baholaydi.

Xalqaro tajribalar tahlilida Finlyandiya ta'lim tizimi alohida o'rin tutadi. P. Sahlbergning "Finlyandiya mo'jizasi" modeli o'z-o'zini boshqaruvchi maktablar, kompetensiyaviy o'qitish, o'qituvchilarning yuqori malakasi va o'quv yuklamasining

optimalligi bilan e'tiborga molik. Singapur ta'limida esa "Teach Less, Learn More" strategiyasi o'quvchini faol subyekt sifatida shakllantirishga qaratilgan.

AQSH ta'lim tizimida innovatsion jarayonlar ko'pincha xususiy sektor, universitetlar va texnoparklar hamkorligida amalga oshiriladi. MIT, Stanford kabi universitetlar ta'limni raqamlashtirish va innovatsion tadqiqotlarni joriy qilishda dunyoga namuna bo'lib kelmoqda.

Janubiy Koreya tajribasi raqamli ta'limning yuqori darajada yo'lga qo'yilganligi bilan ajralib turadi. "Digital School" konsepsiyasi orqali maktablarda elektron darsliklar, sun'iy intellekt dasturlari, virtual laboratoriyalar keng joriy etilgan.

Mahalliy adabiyotlarda N. Azizxo'jayeva, O. Hasanboeva, J. Yo'ldoshev, R. Raxmonov kabi pedagoglar innovatsion metodlar, ta'lim texnologiyalari, o'qituvchilarning ilmiy-pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratganlar. Ularning ilmiy ishlari O'zbekiston ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni joriy etish uchun nazariy asos vazifasini bajaradi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, innovatsion ta'lim muhiti samarali shakllanishi uchun quyidagi asosiy omillar muhimdir:

- raqamli texnologiyalarni keng joriy etish;
- pedagogik innovatsiyalarni qo'llash;
- o'qituvchilar malakasini zamonaviy talablar asosida oshirish;
- baholash tizimini kompetensiyaviy yondashuvga moslashtirish;
- ta'lim boshqaruvida moslashuvchan tizimlardan foydalanish;
- xalqaro tajribalarni milliy xususiyatlarga mos integratsiya qilish.

Shu bilan birga, xorijiy tajribani mexanik ko'chirish emas, balki O'zbekiston ta'lim tizimining real sharoitlari, madaniy qadriyatlari va mavjud pedagogik infratuzilmasi bilan uyg'unlashtirib tatbiq etish zarurligi ilmiy manbalarda alohida ta'kidlanadi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqotning metodologiyasi innovatsion ta'lim muhitini shakllantirishda chet el tajribasini o'rganish, tahlil qilish va uni milliy ta'lim tizimiga moslashtirishga qaratilgan bo'lib, kompleks ilmiy yondashuvlar asosida amalga oshirildi. Metodologiya tarkibiga ta'lim siyosati tahlili, komparativ pedagogika (taqqoslamali tahlil), innovatsion texnologiyalarni baholash, sifat monitoringi, shuningdek, xalqaro tajribani moslashtirish bo'yicha analitik–diagnostik metodlar kiritildi.

Tadqiqotning nazariy asosini innovatsion ta'lim nazariyalari, konstruktivizm, raqamli pedagogika, kompetensiyaga asoslangan ta'lim, modernizatsiya nazariyalari hamda rivojlangan mamlakatlarning ta'lim siyosati strategiyalari tashkil etdi. Shuningdek, ta'lim jarayonida texnologik yangiliklarni joriy etish bo'yicha P. Sahlberg, M. Fullan, K. Robinson, A. Toffler kabi olimlarning ilmiy qarashlari tadqiqotning metodik tayanchini shakllantirdi.

Metodologiyada komparativ tahlil asosiy o'rin tutadi. Ushbu usul orqali AQSH, Finlyandiya, Singapur, Yaponiya, Janubiy Koreya kabi davlatlarning ta'lim tizimlarida innovatsiyalarni joriy etish mexanizmlari quyidagi yo'nalishlarda solishtirildi:

- ta'limni raqamlashtirish jarayonlari;
- innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash;
- o'qituvchilarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimi;

- ta'lim sifatini baholash mezonlari;
- maktablar avtonomiyasi va boshqaruv mexanizmlari;
- o'quvchilar faoliyatiga yo'naltirilgan kompetensiyaviy yondashuvlar.

Tadqiqotda analitik-tahliliy metodlar qo'llanilib, xalqaro ta'lim tashkilotlari — UNESCO, OECD, World Bank, PISA va TIMSS ma'lumotlari asosida ilg'or davlatlar ta'lim tizimidagi asosiy tendensiyalar o'rganildi. Ushbu ma'lumotlar innovatsion ta'lim muhiti samaradorligini baholashda muhim indikativ ko'rsatkich sifatida xizmat qildi.

Tadqiqotning amaliy qismida ekspert so'rovlari, kontent tahlili, hujjatlar monitoringi metodlaridan foydalanildi. Pedagoglar, metodistlar, ta'lim boshqaruvi mutaxassislari ishtirokida xalqaro innovatsion tajribani milliy ta'lim tizimiga moslashtirish imkoniyatlari o'rganildi. Mamlakatimiz ta'lim muassasalarida mavjud innovatsion infratuzilma, raqamli ta'lim vositalari, amaldagi pedagogik texnologiyalar tahlil qilinib, ularning rivojlangan davlatlar ko'rsatkichlari bilan solishtirma tahlili olib borildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlar qo'llandi:

- Komparativ metod — turli davlatlar tajribasini taqqoslab, umumiy va farqli jihatlarni aniqlash;
- Sistemali tahlil — innovatsion ta'lim muhitini tashkil etuvchi omillar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash;
- Kontent tahlil — xalqaro ta'lim hisobotlari, strategiyalar, davlat dasturlari mazmunini tahlil qilish;
- Ekspert baholash — innovatsion ta'lim texnologiyalari samaradorligini baholash;
- Model yaratish — O'zbekiston ta'lim tizimiga moslashtirilgan innovatsion ta'lim muhiti modelini ishlab chiqish.

Tadqiqotning ishonchliligi quyidagi omillar bilan ta'minlandi:

- foydalanilgan manbalarning ilmiy-nazariy asoslanganligi;
- bir nechta davlat ta'lim tizimlari bo'yicha solishtirma tahlilning o'tkazilganligi;
- ekspert xulosalarining mavjudligi;
- xalqaro tashkilotlarning statistik ma'lumotlaridan foydalanilganligi;
- taklif etilgan xulosalarning real ta'lim amaliyoti bilan mosligi.

Mazkur metodologik yondashuv innovatsion ta'lim muhitini yaratish bo'yicha xalqaro tajribani chuqur o'rganish, uning samarali elementlarini aniqlash hamda O'zbekiston ta'lim tizimiga moslashtirilgan amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga imkon berdi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari xalqaro ta'lim tizimlarida innovatsion ta'lim muhitini shakllantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan strategiyalar, texnologiyalar va boshqaruv mexanizmlarining samaradorligini ochib berdi. Chet el amaliyoti tahlili shuni ko'rsatdiki, rivojlangan davlatlarda ta'limda innovatsiyalarni joriy etish jarayoni kompleks va tizimli yondashuv asosida amalga oshiriladi. Bunda texnologik taraqqiyot, pedagogik yondashuvlar yangilanishi va sifat monitoringining muntazam yuritilishi asosiy tayanch omil sifatida namoyon bo'ladi.

Finlyandiya ta'lim tizimi misolida o'qituvchilarning yuqori malakasi, o'quv jarayonining integratsiyalashgan shakllari, o'quvchilarning mustaqil o'rganishiga asoslangan modellarning samaradorligi aniqlandi. Singapur ta'limida raqamli pedagogika va "aqlli ta'lim

muhiti" (Smart Education Environment) orqali o'quvchilarda innovatsion kompetensiyalar shakllayotganligi kuzatildi. AQSHda esa universitetlar, texnoparklar va xususiy ta'lim markazlari o'rtasidagi hamkorlik innovatsion ta'lim jarayonining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, Janubiy Koreyada raqamli maktablar tizimi va sun'iy intellekt yordamida ta'limning individuallashtirilgan modeli o'quvchi ehtiyojiga moslashtirilgan ta'limni ta'minlab, o'qitish samaradorligini oshirmoqda. Yaponiya esa ta'limda texnologik yangiliklar bilan birga milliy qadriyatlar va intizomiy yondashuvlarni uyg'unlashtirish orqali yuqori ko'rsatkichlarga erishgan.

O'zbekiston ta'lim muassasalarida o'tkazilgan monitoring natijalari xalqaro tajribani tatbiq etish imkoniyatlari mavjudligini, biroq ayrim tizimli muammolar — raqamli infratuzilmaning yetarli emasligi, o'qituvchilar malakasining turlicha darajada bo'lishi, metodik materiallar yetishmovchiligi — mavjudligini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan moslashtirilgan innovatsion model ta'lim jarayonini takomillashtirish uchun amaliy imkoniyatlar mavjudligini namoyon qildi.

MUHOKAMA.

Xalqaro tajribalar tahlili innovatsion ta'lim muhitining shakllanishi ko'p omilli jarayon ekanini ko'rsatadi. Finlyandiya, Singapur, Janubiy Koreya kabi davlatlarda innovatsion yondashuvlar faqat texnologik vositalar bilan emas, balki pedagogik falsafa, o'qituvchi kasbiy kompetensiyasi, ta'lim boshqaruvining moslashuvchanligi bilan chambarchas bog'liq.

Finlyandiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsion ta'lim muhiti avvalo o'qituvchining erkinligi, ijodkorligi va ilmiy-pedagogik mas'uliyatiga tayanadi. Singapur esa o'qituvchi tayyorlash tizimini IT-kompetensiyalar bilan boyitib, ta'lim jarayonini to'liq raqamlashtirish orqali yuqori natijalarga erishgan. Bu tajribalar O'zbekiston sharoitida ham moslashtirilgan holda qo'llanishi mumkin.

Janubiy Koreya ta'limidagi "raqamli transformatsiya" modeli innovatsion ta'lim muhitini shakllantirishda texnologik vositalar bilan bir qatorda o'qituvchini tayanch figura sifatida ko'rishi bilan ahamiyatli. Yaponiya tajribasi esa innovatsiyalarni milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish zarurligini ta'kidlaydi — bu O'zbekiston uchun ham dolzarb yondashuvdir.

Mahalliy ta'lim tizimida innovatsion jarayonlarning joriy etilishi bo'yicha olingan natijalar shuni ko'rsatadiki:

- ✓ o'quvchilar uchun raqamli ta'lim resurslarini yaratish samarador;
- ✓ kompetensiyaga asoslangan baholash tizimi o'quv natijalarini yaxshilaydi;
- ✓ o'qituvchilarni yangi metodikalar bo'yicha muntazam tayyorlash zarur;
- ✓ innovatsion texnologiyalarni qo'llashda metodik qo'llanmalar bilan ta'minlash muhim.

Tadqiqot muhokamasi shuni tasdiqlaydiki, xalqaro tajribani to'g'ridan-to'g'ri ko'chirish emas, balki uni mahalliy ta'lim muhiti, madaniy qadriyatlar, infratuzilma va pedagogik an'analar asosida moslashtirish eng maqbul yondashuvdir. Bu esa O'zbekiston

ta'lim tizimida innovatsion ta'lim muhitini yaratishning strategik asoslarini belgilashga xizmat qiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsion ta'lim muhitini shakllantirish jarayoni xalqaro tajribada kompleks, tizimli va strategik yondashuvlar asosida amalga oshiriladi. Rivojlangan davlatlar misolida ko'rilganidek, raqamlashtirish, pedagogik innovatsiyalar, o'qituvchilarni zamonaviy kompetensiyalar asosida tayyorlash, o'quvchilarni faollikka undovchi metodlar, baholash tizimining kompetensiyaviy asoslari innovatsion ta'limning ajralmas tarkibiy qismlaridir.

Finlyandiya, Singapur, Janubiy Koreya, AQSH va Yaponiya tajribalari shuni tasdiqlaydiki, innovatsion ta'lim muhiti faqat texnologiyalar bilan emas, balki ta'lim falsafasi, pedagogik madaniyat, boshqaruv tizimi va o'qituvchi faoliyati bilan mazmunan boyitilganda samarali natija beradi. Ushbu tajribalar O'zbekiston ta'lim tizimida innovatsion jarayonlarni amalga oshirishda metodik asos, amaliy yo'nalish va strategik rivojlanish uchun muhim manba sanaladi.

Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar O'zbekiston ta'lim tizimida innovatsion o'zgarishlarni joriy etishda salohiyat yetarli ekanini, biroq mavjud infratuzilma, raqamli resurslar, o'qituvchi kompetensiyalari va metodik materiallarga ehtiyoj yuqori ekanini ko'rsatdi. Shuningdek, xalqaro tajriba bevosita ko'chirib olinmasligi, balki milliy sharoitlarga mos holda adaptatsiya qilinishi lozimligi ilmiy asosda tasdiqlandi.

Umuman, tadqiqot innovatsion ta'lim muhitini shakllantirishda taklif etilgan yondashuvlar ta'limning sifat ko'rsatkichlarini oshirish, o'quvchilar kompetensiyalarini rivojlantirish va o'qituvchilarning kasbiy o'sishini ta'minlash uchun muhim amaliy ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi.

Takliflar:

1. Raqamli ta'lim infratuzilmasini kengaytirish.

Maktablarda internet tezligini oshirish, kompyuter sinflarini modernizatsiya qilish, interaktiv moslamalar bilan ta'minlash zarur.

2. O'qituvchilarning IT-kompetensiyasini oshirish.

Chet elda qo'llaniladigan raqamli platformalar, virtual laboratoriyalar, sun'iy intellekt yordamchi vositalari bo'yicha malaka oshirish kurslarini joriy etish.

3. Pedagogik innovatsiyalarni o'quv jarayoniga tizimli tatbiq etish.

Projekt asosida o'qitish, STEAM, gamifikatsiya, kollaborativ ta'lim, "flipped classroom" kabi metodlar muntazam qo'llanishi lozim.

4. Xalqaro tajribaga asoslangan kompetensiyaviy baholash tizimini joriy qilish.

PISA va TIMSS talablariga mos baholash mezonlari ishlab chiqilib, o'quvchilar kompetensiyalariga mos yo'naltirilgan baholash mexanizmlari yaratish.

5. Ta'lim rahbarlari uchun innovatsion boshqaruv bo'yicha treninglar o'tkazish.

Singapur va Finlyandiya tajribasiga asoslangan boshqaruv modeli maktab direktorlari uchun joriy etilishi samarali bo'ladi.

6. O'quvchilarni innovatsion loyihalarga jalb qilish.

Startaplar, hackatonlar, kreativ loyihalar, robototexnika to'garaklari orqali yoshlarning innovatsion tafakkuri rivojlantirilishi lozim.

7. Innovatsion ta'lim bo'yicha milliy metodik markaz tashkil etish.

Bu markaz xalqaro tajribalarni tahlil qiladi, metodik qo'llanmalar yaratadi va o'qituvchilarni innovatsion ta'lim texnologiyalari bo'yicha tayyorlaydi.

8. Ta'lim jarayonida xalqaro hamkorlikni kuchaytirish.

Finlyandiya, Janubiy Koreya, Singapur kabi davlatlarning ta'lim muassasalari bilan hamkorlik loyihalarini kengaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sahlberg, P. (2015). Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? Teachers College Press.
2. Fullan, M. (2013). Stratosphere: Integrating Technology, Pedagogy, and Change Knowledge. Pearson.
3. OECD (2019). Innovating Education and Educating for Innovation. OECD Publishing.
4. UNESCO (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education.
5. Toffler, A. (1980). The Third Wave. Bantam Books.
6. Robinson, K. (2011). Out of Our Minds: Learning to be Creative. Capstone Publishing.
7. World Bank (2020). World Development Report: Learning for the Future.
8. Azizxo'jayeva, N. (2006). Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent: O'qituvchi.